

पुर्णा International School

Shree Swaminarayan Gurukul, Zundal

Name					
Date			10th	Roll No.	
Subject	SANSKRIT	Marks	50	Teacher's Sign	

First Periodic Assessment-2021-22

१-सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः।

२-प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डानुसारं क्रमेणैव लेखनीयानि।

३-प्रश्नसंख्या अवश्यमेव लेखनीया।

४-उत्तराणि संस्कृतेनैव लेखनीयानि।

खंड -क

अपठित अवबोधनम्

प्रश्न-१- अधोलिखितं अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् संस्कृतेन उत्तरत।

(अंक-8)

‘रामायणम् इतिहासः, न तु पुराणम्’ इति हि भारतीया श्रद्धा। या घटना प्रवृत्ता तां विवृणोति इतिहासः। किन्तु पुराणं तथा न। भक्तिश्रद्धादीनाम् उत्पादनाय कथा कल्पते तत्र। पुराणेषु अपि क्वचित् ऐतिहासिकाः अंशाः समाविष्टाः भवन्ति इति तु अन्यद् एतत्। इतिहासग्रन्थे तु यत् वर्णयते तत् समग्र वास्तविकं भवति। वर्णनादिषु कविकल्पना स्यात् चेदपि वृत्तं तु वास्तविकमेव। रामायणमहाभारतयोः ऐतिहासिकताविषये पारम्परिकाणां न सन्देहः कदापि। किन्तु आधुनिकाः इतिहासपुराणयोः भेदस्य अवगमने (ज्ञातुम्) असमर्थाः सन्ति। येन कथा वर्णयते विस्तरेण, सः सर्वोऽपि ग्रन्थराशिः पुराणतुल्यः एव इति तेषां मतम् अस्ति। अतः ते रामायणस्य ऐतिहासिकताविषये प्रमाणम् अपेक्षन्ते। तद्विषये मान्येन पुष्कर भटनागर वर्णयण कश्चन सफलः प्रयासः कृतः अस्ति। आधुनिकं तन्त्रांशम् (Software) उपयुज्य सः रामायणे वर्णिताः खगोलीयघटनाः वास्तविकाः एव इति सप्रमाणं निरूपितवान् अस्ति।

1-एकपदेन उत्तरत-

क-रामायणम् किम्?

ख-या घटना प्रवृत्ता तां कः विवृणोति?

2-पूर्णवाक्येन उत्तरत-

क-किन्तु आधुनिकाः कस्मिन् असमर्थाः सन्ति?

ख-पुराणेषु का कल्पते?

3-भाषिककार्यम्-

1-‘आधुनिकं तन्त्रांशम्’। अनयोः पदयोः विशेष्यपदं किम्?

(क) आधुनिकम्

(ख) तन्त्रांशम्

(ग) तन्त्रांशः

(घ) आधुनिकः

2-अनुच्छेदे 'कल्पते' इति क्रियायाः कर्तृपदं किम्?

(क) उत्पादनाय

(ख) भक्तिश्रद्धादीनाम्

(ग) तत्र

(घ) कथा

3-'उपयोगं कृत्वा' अनयोः पदयोः स्थाने कि पदम् अनुच्छेदे प्रयुक्तम्?

(क) उपयुज्य (ख) अपेक्षन्ते (ग) उपयोगाय (घ) प्रयुज्य

4-उपरिलिखितस्य अनुच्छेदस्य कृते समुचितं शीर्षकं लिखत।

खंड-ख

रचनात्मक-कार्य

प्रश्न 2:सौम्यः विद्यालयतः शैक्षिक-भ्रमणाय भुवनेश्वरं गन्तुम् इच्छति। एतदर्थम् अनुमतिं राशिं च प्राप्तुं नवदिल्लीस्थं पितरं प्रति लिखिते पत्रे रिक्तस्थानानि मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दैः पूरयित्वा पत्रं पुनः लिखत। (अंक- 5)

छात्रावासः

(1)

दिनाङ्कः..... /..... /.....

माननीयाः पितृवर्याः

सादरं प्रणमामि।

भवतः पत्रं प्राप्तम्। मम) 2) परीक्षा समाप्ता। यावत् परीक्षा-परिणामः न आगच्छति तावत्

आगामिमासस्य प्रथम सप्ताहे) 3) विद्यालयस्य अध्यापकाः अस्मान् शैक्षिक-भ्रमणाय) 4)

नेष्यन्ति । अहम् अपि तैः) 5) गन्तुम् इच्छामि। एतदर्थं मया कक्षाध्यापकाय) 6) रूप्यकाणि

दातव्यानि सन्ति। अतः यदि अनुमतिः) 7) तर्हि अहम् अपि गच्छेयम् । अतः कृपया उपर्युक्तं) 8)

..... प्रेषयित्वा माम् अनुगृहणन्तु।

सर्वेभ्यः मम) 9) निवेदनीयाः।

भवताम्) 10)

सौम्यः

-मञ्जूषा(मम, सह, पञ्चशतम्, प्रथमसत्रीया, प्रणामाः, भुवनेश्वरम्, कोलकातातः, स्यात्, प्रियपुत्रः, राशि(

प्रश्न 3: मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया चित्रं दृष्ट्वा पञ्च वाक्यानि संस्कृते लिखत।

(अंक- 5)

मञ्जूषा- आरोपयति, वन-महोत्सवः, छात्राः, जलपात्रेण, मृत्तिकापात्रेषु, वृक्षान्, पादपान्, अध्यापिकाः, विद्यालये, प्राङ्गणे, पर्यावरण-दृष्ट्या, सिञ्चन्ति)

खण्ड-ग-व्याकरणम्

प्रश्न 4: अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धि विच्छेदः वा क्रियताम्।

(अंक- 4)

1. एतत् आसनम् कवे + ए अस्ति।
2. गुरुकुले स्वछात्रान् गुरुः + शास्ति।
3. विष्णुः जगत् + नाथः अस्ति।
4. तरुः छायायैव तापं नाशयति।

प्रश्न 5: उचितं समासपदं विग्रहपदं वा विकल्पेभ्यः चित्वा वाक्यानि पूरयत।

(अंक-2)

1. तव यात्रा भवेत्।

(क) निर्बाधम्

(ख) निर्बाधा

(ग) निर्बाधः

(घ) निर्बाधात्

२-पुष्करे पूज्यते।

(क) चतुराननम्

(ख) चतुरानः

(ग) चतुरननः

(घ) चतुराननः

प्रश्न-6-मञ्जूषातः उचितं अव्यय-पदं चित्वा वाक्यानि पूरयत।

(अंक- 4)

1. ईश्वरः करोति शोभनमेव करोति।
2. उद्याने बालकाः हसन्ति।
3. भो बालकाः ! यूयम् गच्छथ?
4. अम्बे! मम मित्राणि क्रीडन्ति तत्र गच्छामि।

प्रश्न-7-अधोलिखितेषु वाक्येषु अङ्कानां स्थाने संस्कृतपदैः समयं लिखते -

(अंक- 2)

1. अहं (5.15) दुग्धम् पिबामि।
2. अहं (5.45) खेलितं गच्छामि।

खण्डः 'घ' - पठित-अवबोधनम्

प्रश्न -8- अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्त प्रश्नानाम् उत्तराणि उत्तरपुस्तिकायाम् लिखत।

(अंक-4)

अथ व्रजन्तौ तौ गर्तसंकुले मार्गे क्रीडतः काञ्चित् बालकान् प्रेक्ष्य अवदताम् भो-भो बालकाः ! कथमत्र

नतोन्नतेविषमे मार्गे क्रीडथ? यदि कश्चिद् गर्ते पतेत् तर्हि स विकलाङ्गो भूत्वा चिरं क्लेशम् अनुभवेत् ।

तच्छ्रुत्वा कश्चित् उद्वण्डः बालकः उवाच "अयि भो ! यद्येवं तर्हि कथं भवन्तौ सुपथं परित्यज्य अनेन कुपथेन

गन्तुं प्रवृत्तौ ? अपि इदं श्रेयस्करम् ?"

(I) एकपदेन उत्तरत -

1. दुष्टबुद्धिप्रच्छन्नभाग्यौ मार्गे कीदृशान् बालकान् प्रेक्ष्य अवदताम् ?
2. यः गर्ते पतेत् सः कीदृशः भूत्वा चिरं क्लेशमनुभवेत् ?

(II) निर्देशानुसारम् उत्तरत -

1. 'उद्वण्डः बालकः' अनयोः पदयोः विशेष्यपदं किम् ?

(क) उद्वण्डः

(ख) बालकः

(ग) उद्वण्डबालक

2. अनुच्छेदे तौ' सर्वनामपदं काभ्याम् प्रयुक्तम् ?

(क) दुष्टबुद्धये

(ख) प्रच्छन्नभाग्याय

(ग) दुष्टबुद्धिप्रच्छन्नभाग्याभ्याम्।

3. 'अवदताम्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(क) बालकान्

(ख) तौ

(ग) दुष्टबुद्धिप्रच्छन्नभाग्यश्च

4. 'सुपथेन' इति पदस्य किम् विपर्ययः अत्र प्रयुक्तम् ?

(क) विषमे

(ख) मार्गं

(ग) कुपथेन

प्रश्न-9-नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत।

नारदः - (व्यासं प्रति) पश्यतु भवान्। कोऽयम् अनर्थः क्रियते एताभ्यां वीराभ्याम्। समन्तात् वर्धमानाः प्रचण्डानलशिखाः आकाशं लिहन्ति इव। गगनात् सहस्रशः उल्काः भूमौ पतन्ति। कम्पते खलु सपर्वत-वन-दुमा सकला मही। पवनः स्तब्धः जातः। सहस्रांशुः न भासते। शैलाः विदीर्यन्ते। कथमपि एतौ निवारणीयौ, अन्यथा सकलं जगद् ध्वस्तं भविष्यति।

व्यासनारदौ - भो वीरौ ! संहरतम् संहरतम् निजास्त्रे।

नारदः - अस्त्रं ब्रह्मशिरो यत्र परमास्त्रेण वध्यते।

समाः द्वादश पर्जन्यस्तद् राष्ट्रं नाभिवर्षति।

(I) एकपदेन उत्तरत-

(अंक-2)

क-द्वादश समाः कः न अभिवर्षति ?

ख-सहस्रशः उल्काः कुत्र पतन्ति ?

(II) निर्देशानुसारम् उत्तरत -

(अंक-2)

1. 'सूर्यः' इति पदस्य पर्यायः कः?

(क) सहस्रांशुः

(ख) शैलाः

(ग) गगनं

2. 'पश्यतु भवान्' इत्यत्र 'भवान्' सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

(क) व्यासाय

(ख) व्यासेन

(ग) नारदाय

3. 'सम्पूर्णा' इत्यर्थे किम् पदं अत्र प्रयुक्तम् ?

(क) सकलं

(ख) समन्तात्

(ग) सकला

4. 'ध्वस्तम्' इति विशेषणपदस्य विशेष्यपदं किम् ?

(क) मही

(ख) जगद्

(ग) ब्रह्मशिरो

प्रश्न-10-एकपदेन उत्तरं लिखत-

(अंक-4)

क-अत्र जीवितं कीदृशं जातम्?

ख-माता काम् आदिशत्?

ग-स्वर्णकाक : कान् अखादत्?

घ-परमम् आरोग्यं कस्मात् उपजायते?

प्रश्न-11-रेखाङ्कित-पदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-

(अंक-5)

(क) शकटीयानम् (कज्जलमलिनं धूम मुञ्चति।

(ख) उद्याने (पक्षिणां कलरवं चेतः प्रसादयति।

(ग) पाषाणीसभ्यतायां (लतातरुगुल्माः प्रस्तरतले पिष्टाः सन्ति।

(घ) महानगरेषु वाहनानाम् अनन्ता पङ्क्तयः धावन्ति।

(ङ) प्रकृत्याः सन्निधौ वास्तविक सुखं विद्यते।

प्रश्न-12-उदाहरणमनुसृत्य कोष्ठकगतेषु पदेषु तृतीयाविभक्तिं प्रयुज्य रिक्तस्थानानि पूरयत-

(अंक-3)

यथा- व्यायामः _____ होनमपि सुदर्शनं करोति (गुण)

व्यायामः गुणैः हीनमपि सुदर्शनं करोति।

(क) _____ व्यायामः कर्तव्यः। (बलस्याध)

(ख) _____ सदृशं किञ्चित् स्थौल्यापकर्षणं नास्ति। (व्यायाम)

(ग) _____ विना जीवनं नास्ति। (विद्या)

